

Retkeilyn palveluohjelma 2026–2035

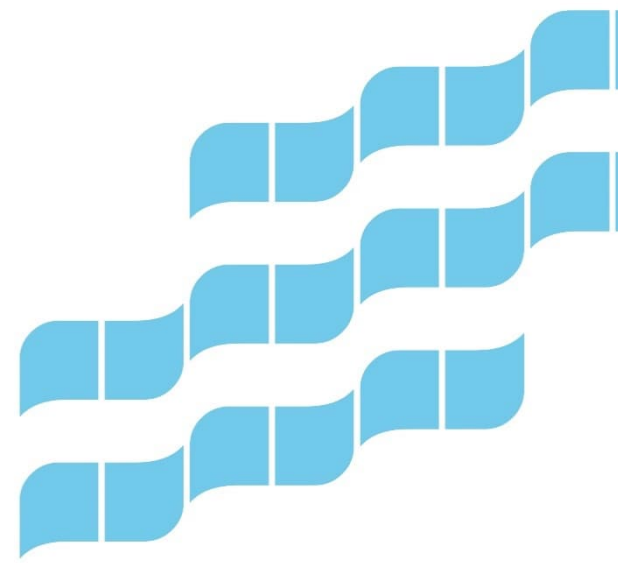
Diaarinumero TRE5261/00.01.02/2025

Palautte- ja vastineraportti

Yleisen nähtävilläolon aikana 13.10.-3.11.2025 luonnoksesta saaduista palautteista (19 kpl)

Nähtävilläolo kuulutettiin Aamulehdessä 13.10.2025.

Luonnos oli nähtävillä kaupungin sivuilla osoitteessa www.tampere.fi/retkeily ja kaupungin palvelupisteessä.

TIIVISTELMÄ**VASTINE****PALAUTTEEN HUOMIOINTI**

Ilmasto- ja ympäristöpolitiikka -yksikkö: Palautteessa mainitaan Tampereen päivitetyn strategian uusi voimassaoloaika, valmistelussa olevan päivitettävän luonnon monimuotoisuusohjelman uusi voimassaoloaika sekä Terveyttä Tampereen luonnosta selvityksen valmistumisvuosi. Maahanmuuttajaneuvoston Lumo-tilaisuudessa todettiin, ettei maahanmuuttajilla ole samanlaista luontosuhdetta kuin suomalaisilla, eikä suhde silloin välity myöskään lapsille. Nähtiin tärkeänä, että retkeilyn kylteissä informaatio olisi symbolein ja kuvin, koska kaikki eivät ymmärrä englantia. Monikanavaisen retkeilyviestinnän lisäksi tarvitaan myös kohteilla helposti ymmärrettävää tietoa luonnossa liikkumisen etiketistä kielitaidosta riippumatta.	Palveluohjelmassa ei ole erikseen mainittu, että retkeilyn kohteiden infotauluissa käytetään symboleita, mutta käytännössä maastossa olevissa infotauluissa on symbolit kuvaamassa karttamerkkejä sekä retkeilyetiketin mukaisia symboleita kuten roskaamiskieltoa ja koiran kytkettynä pitämistä. Infotauluissa on myös tekstit englanniksi.	Lisätään sivulle 23 Viestinnän toimenpiteen: Tiedottaminen ajankohtaisista asioista aktiivisesti käytössä olevilla kanavilla, jälkeen seuraava teksti: Esimerkiksi somessa viestitään v. 2026 alkaen suomen lisäksi englanniksi. Vuosiluvut on lisätty ja korjattu palveluohjelman eri kohtiin.
Elämystalouden kehitysohjelma Luonnos on kokonaisuutena hyvin laadittu ja retkeilyn pääkaupunki -visio koetaan vahvana ja innostavana. Se tukee matkailun vetovoimaa ja tarjoaa hyvän kehityksen kehittää retkeilyä osana elämystaloutta. Markkinoinnin ja yritysysteistyön näkökulmat kaipaavat vahvempaa roolia. Retkeilyn pääkaupunki -tavoite ei ole vain viestinnällinen, vaan se edellyttää myös aktiivista markkinointia uusien kohderyhmien tavoittamiseksi – mukaan lukien ne, jotka eivät vielä retkeile. Yritysysteistyö voi tuoda uusia palveluita, tapahtumia ja yhteisöllisiä kokemuksia, jotka tukevat sekä retkeilyä että paikallista elinkeinoelämää.	Palveluohjelmassa linjataan s. 19, että monikanavaista arkiviestintää toteutetaan aktiivisesti viestimällä retkeilyn kohteista ja luonnossa liikkumisen merkityksestä sekä motivoidaan luonnossa liikkumiseen. Toimenpiteenä esitetään myös tapahtumiin ja messuille osallistumista sekä asukkaille suunnattuja vuotuisia motivointikampanjoita luonnossa liikkumisen lisäämiseksi. Tavoitteena on viestinnän keinoin tavoittaa mahdollisimman moni ja kannustaa luonnossa liikkumiseen. Sisältöjä kuvataan myös sivulla 23.	Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Saavutettavuus on hyvin huomioitu, mutta konkreettisia toimenpiteitä toivotaan lisää. Voisiko tähän lisätä, että ohjataan kävijöitä käyttämään olemassa olevia joukkoliikenneyhteyksiä ja täsmätoimenpiteenä Outdoor Express -palvelun kehittäminen ja laajentaminen voisi olla erinomainen tapa tavoittaa kohteita, jotka jäävät julkisen liikenteen ulkopuolelle? Edistetään saapumista omalla lihasvoimalla, erityisesti pyörällä. Konkreettisenä toimenpiteenä esimerkiksi puurakenteiset pyöräkatokset valituille retkeilykohteille ja pyöräreitit luontokohteille tms. esimerkiksi Outdoors Tampere -sivuille. Myös Pyöräilyn kehitysohjelma voisi olla myös hyvä mainita tähän linkittyvänä dokumenttia. Ja liikkumiseen liittyen puuttuuko maastopyöräily tästä kokonaan vai olikohan se siellä? Vuorovaikutuksen alle mukaan myös yritys yhteistyö - tämä liittyy sekä retkeily- ja matkailupalveluita tarjoavien yritysten toiminnan edistämiseen ja ohjaamiseen mutta myös uusien retkeilijöiden tavoittamiseen eli esim. tapahtumat, tyhpyäivät, talkoot jne.	Retkeilypalveluiden järjestäminen sisältää mm. viestintää asukkaille ja sidosryhmille, yhteistyötä eri sidosryhmien kuten yritysten kanssa sekä retkeilyn rakenteiden ja reittien eli puitteiden ylläpitoa ja rakentamista asukastarpeisiin, mutta myös yritystoiminnan ja matkailun tarpeisiin. Matkailun edistäminen markkinoinnin keinoin tai yritystoiminnan kehittäminen ovat muiden kaupungin yksiköiden vastuulla. Tampereen seudun ulkoilukartta -palvelussa on jo nykytilanteessa joukkoliikenteen pysäkit sekä infotietona linjanumerot. Palveluohjelmassa on esitetty yhteistyö joukkoliikenteen kanssa sekä palvelun lisääminen joukkoliikenteellä saavutettavilla alueilla. Outdoor Express ei kuulu retkeilyn palveluohjelman piiriin. Tampereen seudun ulkoilukartta -palvelussa on jo nykytilanteessa kaupunkipyöräasemat sekä pyöräpysäköintien paikat. Palveluohjelmassa ei ole linjattu pyöräilyn pysäköinnin järjestämistä. Tampereen pyöräliikenteen kehittämisohjelma (2022) ei ole mainittu palveluohjelmassa. Maastopyöräily sisältyy palveluohjelmaan lajina, jonka harrastamista edistetään mm. merkitsemällä ja ylläpitämällä maastopyöräilyyn soveltuvia reittejä. Yhteistyö yritysten kanssa on kirjattu palveluohjelman sivulle 19 palvelunjärjestämisen periaatteisiin. Viestinnän ja vuorovaikutuksen luvussa s. 23 on mainittu yhteistyö ulkoisten yhteistyötahojen kanssa, mutta ei mainittu erikseen yrityksiä.	Merkitään tiedoksi. Lisätään sivulle 19, että toteutussuunnittelussa selvitetään pyöräpysäköinnin tarvetta alueittain. Lisätään sivun 12 listaan: Tampereen pyöräliikenteen kehittämisohjelma 2030. Lisätään sivun 23 vuorovaikutuksen toimenpiteet viimeiseen kohtaan yritykset yhdeksi yhteistyötahoksi.
--	---	--

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Visit Tampereen verkkosivut myös tässä yksi kanava ihmisten tavoittamiseen. Hyvin suunnitellut retkeilyalueet voivat toimia alustana monenlaisille tapahtumille – paikallisista yhteisötapahtumista aina kansainvälisiin kilpailuihin. Tämä näkökulma tukee myös elämystalouden kehittämistä. Esimerkiksi Ekokumppaneiden design-panostukset laavuihin ovat hyvä esimerkki siitä, miten retkeilyyn voidaan tuoda elämyksellisyyttä ja visuaalista laatua. Kansainvälisyys on tärkeä ulottuvuus – ohjeistusten ja viestinnän tulisi olla vähintään englanniksi, ja kävijäseurannassa olisi hyvä huomioida myös kansainväliset vierailijat. Lisäksi ehdotettiin, että kaupungin SDG-tavoitteet (YK:n kestävän kehityksen tavoitteet) olisi hyvä tuoda näkyviin, koska kyseessä on strateginen ja pitkän aikavälin ohjelma.	Palveluohjelman viestinnän kanavissa mainitaan palvelunjärjestäjän ylläpitämät kanavat, ei muiden tahojen ylläpitämiä kanavia. Palvelunjärjestämisen periaatteissa mainitaan yhteistyötahona Visit Tampere, jonka kanssa jatketaan yhteistyötä retkeilyn kohteista. Palveluohjelmassa linjataan tavoitteeksi retkeilyn infran rakentaminen ja kunnossapito laadukkaasti. Tulevaisuuden kuvana palveluohjelmassa asetetaan tavoitteeksi arkkitehtonisesti kiinnostavat retkeilyn rakenteet. Esimerkiksi jokainen jo toteutettu laavu on suunniteltu juuri kyseiselle paikalle, ja samoilla periaatteilla on tarkoitus toimia myös jatkossa. Laavujen suunnittelua on tilattu eri arkkitehtitoimistoilta. Palveluohjelmassa on linjattu s. 19, että retkeilykohteista ja luonnossa liikkumisen merkityksestä viestitään myös muilla kielillä kuin suomella. Outdoors Tampere sivustosta on suomen ja englannin kieliset versiot ja maastossa olevissa retkeilyn infotauluissa on suomen- ja englanninkielinen opastus. Tampereen kaupungin sivuilla on esitetty kootusti retkeilyasiat englanniksi ja linkit ODT-sivustolle. Kansainvälisten matkailijoiden kävijämäärän seuranta erikseen ei kuulu retkeilypalveluiden järjestämiseen, mutta asiaa voidaan edistää kyselytutkimuksissa. Palveluohjelmassa ei ole mainittu YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman, Agenda 2030:n kestävän kehityksen tavoitteita (SDG). Palveluohjelma edistää erityisesti tavoitetta 3. Terveys ja hyvinvointi. Tampere on sitoutunut parantamaan tamperelaisten hyvinvointia ja terveyttä ja vahvistamaan näihin liittyvää yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Ohjelma edistää osaltaan myös muita SDG-tavoitteita kuten tavoitetta 17. Yhteistyö ja kumppanuus.	Palaute otetaan huomioon palveluohjelman toteuttamisessa. Merkitään tiedoksi. Lisätään sivulle 23 infotietona, että viestintä ja opastus on jo toteutettu nykytilanteessa englanniksi. Lisätään sivulle 23, Viestinnän toimenpiteet, Kehitetään viestintää monikieliseksi. Lisätään palveluohjelman Johdanto lukuun viittaus Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteisiin. Palaute otetaan huomioon palveluohjelman toteuttamisessa.
---	--	---

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Liikennejärjestelmän suunnittelu -yksikkö:

Kohteita suunniteltaessa on tärkeää tavoitella rakentamisen kokonaiskestävyyttä ja -taloudellisuutta minimoiden myös katuverkkoihin ja puistoalueisiin kohdistuvat investointi- ja parannustarpeet. Toivottavaa on, että esimerkiksi kulku uusiin palvelukohteisiin pystytään järjestämään olemassa olevia yhteyksiä hyödyntäen. Yhteistyö suunnitteluvaiheessa kaupungin eri yksiköiden, kuten liikennejärjestelmän suunnittelu -yksikön kanssa on tarpeellista myös eri hankkeiden yhteensovittamisen ja aikatauluttamisen näkökulmasta, ei siis yksimaan suunnitteluratkaisujen näkökulmasta.

Retkeilykohteiden lisääminen joukkoliikenteen yhteyksien lähelle on kannatettavaa. Siitä huolimatta tulee suunnittelussa huomioida myös saapuminen henkilöautolla ja pyörällä sekä niiden pysäköintijärjestelyt tilatarpeineen.

Lisäksi tärkeää olisi lisätä retkeilykohteiden esteettömyysinformaatiota sekä ennakkotietona mm. kohteen kuvauksissa, että myös paikan päällä infotauluissa ja opastuksessa. Toivottavaa on, että olosuhteita parannetaan esteettömyyden näkökulmasta silloinkin, kun tavoitteena ei ole esteetön luontopalvelu ja kun esteettömyystavoitteita ei pystytä täyttämään kaikkien kriteerien osalta tai kaikkien eri ryhmien näkökulmasta.

Lähtökohtaisesti retkeilynreitit ja rakenteet on mahdollista sovittaa muuhun infraan ilman merkittäviä lisäkustannuksia, mutta yhteensovittaminen ja hankkeiden aikataulutus on tärkeää. Esimerkiksi Särkijärven ympäristössä ja Vuoreksessa retkeilyreittien toteutuksen käynnistyminen on aikataulutettu katujen ja kunnallistekniikan rakentamisen sekä latureittien rakentamisen valmistumisen jälkeen.

Palveluohjelman toimenpiteeksi on kirjattu asuinalueiden ja retkeilyn kohteiden välisten yhdysreittien opastaminen olemassa olevaa rakennettua reitistöä ja olemassa olevia polkuja pitkin. Ohjelmassa ei ole eritelty jalan ja pyörällä tapahtuvaa retkeilykohteille saapumista, mutta niiden tarkastelu erillisinä toteutussuunnittelussa on tärkeää. Pysäköinnistä on linjattu, että kohteet ovat ympärivuoden saavutettavia. Pysäköintijärjestelyiden suunnittelua on syytä korostaa myös palveluohjelmassa.

Retkeilykohteista on saatavilla ennakkotietoa Tampereen seudun ulkoilukartta -palvelusta, Outdoors Tampere -sivuilta ja Tampereen kaupungin sivuilta. Outdoorstampere.fi/esteettomat-kohteet/ sivustolla on sekä reittiluokittelu että reittikuvaukset. Tampereen kaupungin Luonnossa liikkuminen, esteettömät luontokohteet sivulla on reittikuvaukset eri kohteista. Maastotaulujen informaatiota lisätään taulujen uudistamisen yhteydessä jatkuvasti. Palveluohjelman sivulla 19 on linjattu, että kaikkien reittien ja kohteiden toteutuksessa lähtökohtana on kaikille sopivat, helpot reitit. Varsinaisten esteettömien kohteiden toteutus tapahtuu erillirahoituksen ja erillisen toteutussuunnitelman mukaisesti.

Palaute otetaan huomioon toteutussuunnittelussa.

Lisätään palveluohjelman sivulle 19: Henkilöautoilla ja pyörällä saapuminen sekä niiden pysäköintijärjestelyt tilatarpeineen otetaan huomioon toteutussuunnittelussa.

Palaute otetaan huomioon palveluohjelman toteuttamisessa.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Liikunta- ja nuorisopalvelut: Ohjelma on kattava, hyvin perusteltu ja tavoitteellinen. Se ohjaa konkreettista tekemistä eri tasoilla ja pohjautuu kaupunkilaisten tarpeisiin. Retkeilyn palveluohjelma tukee hyvin tekeillä olevaa kaupungin liikkumishjelmatyötä sekä uutta hyvinvointisuunnitelmaa, jossa luonto ja luontosuhde on näkyvässä roolissa. Palveluohjelmassa on huomioitu esimerkiksi yhteistyö sidosryhmien kanssa ja monikanavainen, saavutettava viestintä – myös vieraskielisille. Latu- ja reittikarttojen osalta voisi kuitenkin harkita päivitystä ja esimerkiksi Isokuusen uuden reitin rakentaminen vuonna 2026 voisi olla hyvä mainita.	Palveluohjelman reittikartta s. 15 on valmisteltu Lipas-aineiston pohjalta. Aineistot päivittyvät Tampereen seudun ulkoilukartta -palveluun Lipas-aineistojen päivittyessä.	Merkitään tiedoksi.
Yleiskaavayksikkö: Lausunnossa todetaan, että Tampereen kaupunki on arvioinut virkistyspalveluiden taloudellista arvoa COUNTECOS-hankkeen yhteydessä: vuonna 2024 Tampereen viher- ja vesialueet tuottivat kaupunkilaisille virkistyspalvelua noin 149 miljoonan euron arvosta. Arvo on erityisen korkea vesistöissä ja vanhoissa metsissä, joissa on yli 20-metristä puustoa. Korkean arvon alueita ovat erityisesti keskustan, Kauppi-Niihaman ja Hervannan seudut, mutta myös pohjoisemman Tampereen alueet, kuten Kintulammi. Myös tämä taloudellinen merkitys olisi perusteltua tuoda esiin ohjelmassa.	Palveluohjelmassa on kuvattu yleisellä tasolla esimerkinomaisesti retkeilyn rakenteiden investointien laskennallisia aluetaloudellisia vaikutuksia sekä luonnossa liikkumisen laskennallisia taloudellisia vaikutuksia vähentyneinä terveyden- ja sairaanhoidon kustannuksina. Näiden esimerkkien kautta on avattu investoinneista saatavia hyötyjä suhteessa kustannuksiin. Palautteessa mainittu Countecos -hankkeessa tuotettu virkistyspalveluiden taloudellinen arvo perustuu virkistysarvokyselyn yleistettyyn dataan, jossa muuttujina olivat virkistyskertojen määrä ja matkakustannukset eli kuinka paljon on käytetty aikaa. Retkeilypalveluiden kehittämiseen tuloksista ei suoraan saada informaatiota. Kyselyaineistossa on kuitenkin raakadataa, jota voidaan hyödyntää jatkossa palveluohjelman toimeenpanossa.	Merkitään tiedoksi.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Palveluverkoston täydennystarpeiden suunnittelussa ja toteutuksen aikataulutuksessa tulee huomioida ja yhteensovittaa alueille kohdistuvat muut hankkeet ja toimenpiteet, kuten maankäytön hankkeet, luonnonsuojelualueohjelman toteuttaminen erityisesti Kauppi-Niihaman alueella sekä LUMO-toimenpiteet. Näin voidaan monihyötyisesti edistää ja yhteensovittaa kaupungin strategisia tavoitteita.	Palveluohjelmassa on mainittu mm. kaavoitus, LUMO-ohjelma sekä luonnonsuojelualueohjelma, jotka otetaan huomioon palveluohjelman toteutuksessa.	Merkitään tiedoksi.
Ympäristönsuojelu: Opas virkistyskäytön huomioimisesta alueiden käytön suunnittelussa (Suomen ympäristökeskus 2025) toteaa virkistyskäytön ja luontoarvojen yhteensovittamisen hyvistä käytännöistä muun muassa seuraavaa: ”Luonnon suojelemiseksi kaikkein herkimmille luontoalueille ei suunnata virkistyskäyttöä, ei tehdä uusia reittejä tai määritellä liikumisrajoituksia...Vältetään rakentamista vaativien virkistyskäyttötoimintojen sijoittamista luontoalueen keskelle tai sen läpi. Minimoidaan virkistyskäytön vaatiman infrastruktuurin, kuten erilaisten virkistyspalveluiden rakentamisen häiriövaikutuksia, kohdentamalla toiminnot reuna-alueille.” Oppaan ohjeita olisikin hyvä soveltaa kohteiden jatkosuunnittelussa. Ohjelmaluonnoksen tekstin ”Valmisteilla oleva kaupungin luonnonsuojelualueohjelma 2026- 2040 tulee ottamaan huomioon virkistyskäytön kehittämistarpeet. Aluekohtainen luonnonsuojelun tavoitteiden ja virkistyskäytön tarpeiden yhteensovittaminen uusilla luonnonsuojelualueilla toteutetaan hoito- ja käyttösuunnitelmia laadittaessa” voisi muotoilla uudelleen. Muotoilu voisi olla seuraava: Valmisteilla oleva kaupungin luonnonsuojelualueohjelma vuosille 2026–2040 tulee esittämään kohteet, jotka suojellaan luonnonsuojelulailla. Virkistyskäytön kehitystarpeet on mahdollista huomioida luontoarvojen ehdoilla alueiden rauhoitusmääräyksissä sekä hoito- ja käyttösuunnitelmissa.	Palveluohjelman sivulla 19 on linjattu Luontoarvojen turvaaminen: Ohjataan kulkua pois luontoarvoiltaan merkittäviltä kohteilta ja herkästi kuluville alueille. Lisätään retkeilypalveluita luonnonsuojelualueiden ulkopuolelle luontoarvojen turvaamiseksi ja käyttöpaineen tasaamiseksi. Luontoarvot ovat lähtökohtana retkeilyn kohteiden toteutussuunnittelussa. Palveluohjelma sivulla 4 todetaan, että valmisteilla oleva kaupungin luonnonsuojelualueohjelma vuosille 2026–2040 tulee ottamaan huomioon virkistyskäytön kehittämistarpeet. Aluekohtainen luonnonsuojelun tavoitteiden ja virkistyskäytön tarpeiden yhteensovittaminen uusilla luonnonsuojelualueilla toteutetaan hoito- ja käyttösuunnitelmia laadittaessa.	Merkitään tiedoksi. Muutetaan teksti sivulle 4, kappaleeseen 1.1. seuraavasti: Valmisteilla oleva kaupungin luonnonsuojelualueohjelma vuosille 2026–2040 tulee esittämään kohteet, jotka suojellaan luonnonsuojelulailla. Virkistyskäytön kehitystarpeet huomioidaan luontoarvojen ehdoilla alueiden rauhoitusmääräyksissä sekä hoito- ja käyttösuunnitelmissa.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Sivun 15 kartasta poistetaan Vaakkolammin luontopolku, sillä sitä ei enää kunnosteta. Lisähuomiona samaan karttaan, että Villilänsaarella ei ole luontopolkua. Esteettömät kohteet ovatkin tarpeellisia, toivottuja ja tervetulleita. Tällaisten kohteiden sijoittaminen luonnonsuojelualueille, kuten Vuoreksen Koukkujärvelle, saattaa kuitenkin olla hankalaa, koska ne vaativat usein raskaampaa rakentamista, jota alueen luontoarvot eivät välttämättä mahdollista. Olisikin hyvä pohtia myös vaihtoehtoisia, luonnonsuojelualueiden ulkopuolisia kohteita, joissa olisi valmiiksi muita tarvittavia fasilitetteja (esim. parkkipaikat, wc). Suunniteltaessa esteettömiä rakenteita luonnonsuojelualueille, tulee ottaa yhteys hyvissä ajoin Pirkanmaan ELY-keskukseen (2026 -> Lupa- ja valvontavirasto). Esteettömyyden ohella tulee huomioida myös muunlainen saavutettavuus, kuten kohteiden vieraskieliset käyttäjät.	Sivun 15 kartassa on merkittynä Vaakkolammin ja Villilänsaaren reitti luontopoluksi. Villilänsaaren reitillä on retkeilyn rakenteita, joita kunnossapidetään, joten reitti on perusteltua säilyttää kartalla. Esteettömien reittien toteutussuunnitelma on valmisteltu yhteistyössä ympäristönsuojelun kanssa. Suunnitelma on hyväksytty asunto- ja kiinteistölautakunnassa 12.12.2024 § 148. Esteettömien kohteiden tarkempi suunnittelu tehdään yhdessä kaupungin yksiköiden kanssa. Luonnonsuojelualueiden toimenpiteille laaditaan erillissuunnitelmat, jotka Lupa- ja valvontavirasto hyväksyy. Palveluohjelmassa on mainittu, että viestintää tehdään suomen lisäksi myös muilla kielillä. Nykyisissä infokylteissä opastus on englanniksi ja symbolein.	Poistetaan sivun 15 kartasta Vaakkolammin luontopolku ja muutetaan Villilänsaaren reitti retkeilyreitiksi. Merkitään tiedoksi
Tampereen lasten parlamentti: Peukkukyssäri - Kannatteko ohjelmaa? Kaikki antoivat yläpeukkua Aika hyvin on reittejä ja pääsee hyvin. Ihmiset ois hyvä saada käymään liikkeelle. Markkinointi ja mainostaminen liittyen reittiin? Tesomajärven alueen kehittäminen ja siellä tarvitsi lisää reittejä. Laavujen määrää voisi kehittää Länsi-tampereella (Tesoma) Miten valaistus on huomioita talvikausina? Luontokoulu – matka alueelle kestää korennolle. Luontokoulu alue voisi olla lähempänä koulua.	Viestinnän kehittämistä on käsitelty palveluohjelman sivulla 23. Viestintää suunnataan ohjelmakaudella eri tavoin eri kohderyhmille. Palveluohjelman sivulla 21 on käsitelty kehitettäviä alueita ja Länsi-Tampere on yksi alueista. Palveluohjelmassa sivulla 23 on mainittu "otsalamppukampanja", jonka avulla pyritään rohkaisemaan ihmisiä luontoon myös pimeällä. Asia ei kuulu palveluohjelmaan.	Merkitään tiedoksi Palaute otetaan huomioon palveluohjelman toteutuksessa. Palaute otetaan huomioon toteutussuunnitelmien valmistelussa. Palaute otetaan huomioon palveluohjelman toteutuksessa. Palaute on välitetty tiedoksi Luontokoulu Korennolle.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Tampereen nuorisovaltuusto: Tampereen nuorisovaltuusto pitää ohjelmaluonnosta pääpiirteittäin erittäin hyvänä ja kattavana, mutta näkee siinä muutamia kehityskohteita.		Merkitään tiedoksi.
Matkailusta ja retkeilyn tuomasta taloudellisesta hyödystä kaipaivat enemmän vastuullisuusnäkökulmaa. Esimerkiksi venereittien lisääminen saarikohteisiin tulisi pyrkiä toteuttamaan mahdollisimman päästöttömästi, ja ensisijainen kulkutapa retkeilykohteisiin tulisi olla aina julkinen liikenne. Kaupungin tulee myös vaatia yhteistyökumppaneiltaan ja retkeilyalueilla toimivilta matkailuyrityksiltä vastuullisuuteen sitoutumista. Erityisesti lapset ja nuoret kaipaavat muita käyttäjiä enemmän tukea ja ohjausta retkeilypalveluiden piiriin. Ohjelmassa ei esimerkiksi ole asetettu tavoitteita koulujen ja retkeilypalveluiden yhteistyölle tai nuorten tutustuttamiselle retkeilypalveluihin. Nuorisovaltuusto näkee tämän kuitenkin tärkeäksi, sillä retkeilyinnostuksen herättäminen varhaisella iällä voisi lisätä retkeilypalveluiden käyttöä myöhemmin aikuisena. Toivoisimme ohjelman toimeenpanoon luonnosta enemmän huomiota myös erityisryhmien saamiseksi retkeilypalveluiden käyttäjiksi. Esimerkiksi juuri nuoret, maahanmuuttajat tai vieraskieliset tarvitsevat kohdennettua viestintää ja enemmän kannustusta palveluiden käyttämiseen.	Palveluohjelmassa on kirjattu palvelunjärjestämisen periaatteeksi kestävyys ja vastuullisuus. Myös luontomatkailualan kanssa tehtävässä yritys yhteistyössä huomioidaan vastuullisuus ja kestävyys. Yritysten kanssa mahdollisesti tehtävät sopimukset ja maanomistajan luvitukset eivät sisälly palveluohjelmaan. Omin voimin ja joukkoliikenteellä saapuminen retkeilyn kohteille huomioidaan aina ensisijaisena saapumistapana. Veneilyn järjestäminen on satamatoimiston vastuulla. Retkeilypalveluiden järjestämiseen kuuluu ensisijaisesti luontoliikkumisen edistäminen luomalla puitteita retkeilyyn eri käyttäjäryhmille sekä viestiminen retkeilypalveluista. Kokonaisuuteen sisältyy myös monenlaista sidosryhmäyhteistyötä palvelun järjestämiseen liittyen. Palvelun järjestämiseen ei kuitenkaan sisälly esimerkiksi konkreettinen lasten ja nuorten ohjauksen järjestäminen. Lasten ja nuorten luontoliikkumisen edistäminen otetaan huomioon kuitenkin esimerkiksi viestinnässä. Ohjelmakauden aikana selvitetään varhaiskasvatuksen ja koulujen metsien käyttöä.	Merkitään tiedoksi. Palaute koskien matkailuyritysten vastuullisuussitoumusta on välitetty tiedoksi kaupunkibrändi ja tapahtumat -yksikölle sekä kiinteistötoimen sopimusasioiden vastuutahoille. Palaute on välitetty tiedoksi satamatoimistolle. Lisätään palveluohjelman sivulle 23, että toteutetaan palvelusta kertovia viestintäkampanjoita, joiden kohderyhmänä on lapset ja nuoret, perheet, maahanmuuttajat, vanhukset, liikuntarajoitteiset ja muut ohjelmakauden aikana tunnistetut asiakasryhmät.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Nuorisovaltuusto pitää retkeilyn ja luonnossa olemisen mielenterveysvaikutuksia merkittävinä, ja toivoisi niiden vahvempaa korostamista ohjelmassa ja sen toimeenpanossa. Erityisesti nyky-yhteiskunnassa luonto ja liikunta ovat mielenterveyttä merkittävästi suojaavia asioita, ja niiden avulla voidaan, kuten ohjelmassa todetaan, saavuttaa myös taloudellisia hyötyjä. Nuorisovaltuusto kuitenkin painottaa myös luontokohteiden ja niiden terveysvaikutusten itseisarvoa. Luonnon suojelemisen tulee olla kaupungin ensimmäinen prioriteetti, ja vasta sen jälkeen tulee retkeilyn tuoma matkailun kasvu sekä taloudelliset hyödyt.	Retkeilyn palveluohjelman tarkoituksena on ohjata retkeilypalveluiden järjestämistä. Kaupunki edistää luonnonsuojelua vuoden 2025 lopussa valmistelussa olevalla luonnonsuojelualueohjelmalla. Retkeilypalveluiden järjestämisen periaatteisiin on nostettu kestävyys ja vastuullisuus, jota toteutetaan esimerkiksi huomioimalla retkeilyn toteutussuunnittelussa luontoarvot ohjaamalla kulkua pois luontoarvoiltaan merkittäviltä kohteilta. Tavoitteena on myös lisätä palveluita luonnonsuojelualueiden ulkopuolella luontoarvojen turvaamiseksi ja käyttöpaineen tasaamiseksi.	Merkitään tiedoksi.
	Palvelunjärjestämisen perusteena on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen luontoliikkumista lisäämällä, jota toteutetaan ylläpitämällä ja kehittämällä konkreettisesti retkeilypalveluita sekä viestimällä. Retkeilypalveluita on suunniteltu ja suunnitellaan jatkossakin useissa kaupungin ja sidosryhmien hankkeissa, joissa tarvitaan reittejä ja rakenteita hankkeen tueksi. Esimerkkinä Mielenreitti Hervannan Suolijärvellä.	
Tampereen vanhusneuvosto: Toteaa, että ohjelmassa on hyvin huomioitu monia sellaisia erityisesti esteettömyyteen liittyviä seikkoja, jotka ovat ikääntyneelle väestölle tärkeitä.		Merkitään tiedoksi.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Vanhusneuvosto on huolissaan ohjelman alueellisesta tasapainosta. Esim. Lielahden ja Lentävänniemen alueella ei ole retkeilyohjelmassa muuta retkeilymahdollisuutta kuin melonta, joka ei ole ikäihmisten suosikkiharrastuksia. Jotta ikäihmiset pystyvät liikkumaan luonnossa, on kiinnitettävä huomiota myös sujuvaan pääsyyn retkeilypaikoille. Lisäksi levähdyspaikat, penkit ennen kaikkea, ja niiden kunnossapito myös talvella, ovat ikäihmisille välttämättömiä.	Retkeilypalvelut sijoittuvat ensisijaisesti asemakaavan ulkopuolisille viheralueille ja asemakaavan metsäisille viheralueille. Viheralueet ja hulevedet -yksikkö vastaa asemakaavojen viheralueilla viherpalveluiden järjestämisestä kuten rakennetuista väylistä, penkeistä ja grillauspaikoista. Retkeilypalvelut täydentävät tätä verkostoa. Länsi-Tampereella on nykytilanteessa yksi nuotiopaikka Reuharinniemiessä. Länsi-Tampereen toteutussuunnitelmassa tarkastellaan tarkemmin mahdollisuuksia parantaen retkeilypalveluiden alueellista tasapainoa mm. lisäämällä nuotiopaikkoja. Palveluohjelmaluonnokseen on kirjattu myös sivun 21, kohtaan Muut toimenpiteet: Kaupunkireittien sekä kokoavien yhteysreittien osoittaminen asuinalueilta retkeilyalueille ja luontoreiteille, mitä tarkastellaan myös Länsi-Tampereella.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnittelussa.
Hiking Travel, Hit ky: Tampereella on poikkeuksellisen hyvät edellytykset ympärivuotiseen vesistöretkeilyyn. Näsijärven luistelurata on tästä erinomainen esimerkki – se tarjoaa liikuntaa, elämyksiä ja yhteisöllisyyttä kymmenille tuhansille tamperelaisille ja vierailijoille joka talvi. Toivomme, että tulevassa retkeilyn palveluohjelmassa retkiluistelun ja järvireittien kehittäminen huomioidaan omana kokonaisuutenaan ja että niiden rahoitus ja ylläpito sisällytetään osaksi kaupungin pysyvää liikunta- ja retkeilyinfrastruktuuria.	Eri muodoissa tapahtuva virkistäytyminen luonnon jäillä on merkittävä osa liikkumista. Jääreitit kuten luisteluun, hiihtoon ja kävelyyn säännöllisesti ylläpidettävät suorituspaikat ovat nuoriso- ja liikuntapalveluiden vastuulla, eivätkä siksi sisälly retkeilyn palveluohjelmaan. Retkeilyn palveluverkon täydentämisessä otetaan kuitenkin mahdollisuuksien mukaan huomioon jääreitit.	Merkitään tiedoksi.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Pirkanmaan matkailu ry: Pirkanmaalle ja Tampereelle on toteutettu 2025 XIX kansainvälisten kuntoliikunnan IVV olympialaisten valmisteluissa kattava IVV reitistö. Ehdotamme, että osa Tampereen uusista retkeilyreiteistä merkitään IVV-reiteiksi, Ekokumppanit tuottavat tarvittavan reittitiedon ja Tampereen kaupunki osallistuu osaltaan reittisivuston kustannuksiin ja reitit liitetään kansainväliseen yli 40 maassa toimivaan IVV-verkostoon. Reittien varrella olevat yritykset otetaan mukaan kehittämistyöhön. Pirkanmaan Matkailu ry katsoo, että retkiluisteluratojen rahoitus ja ylläpito tulee sisällyttää retkeilyn palveluohjelmaan pysyvänä osana ja tunnustetaan osaksi kaupungin retkeilyinfrastruktuuria.	Ohjelman sivuilla 19 ja 23 kerrotaan, että ohjelmakaudella tehdään yhteistyötä sidosryhmien kanssa matkailun edistämiseksi konkreettisissa retkeilypalveluiden toteutuksissa ja niiden suunnittelussa sekä viestinnässä. Toteutussuunnitelmien valmistelun yhteydessä kuullaan sidosryhmiä ja harkitaan reittien olemista osana myös kansainvälisiä, olemassa olevia reittiketjuja. Retkeilypalvelut viestivät vain virallisista, kaupungin kunnossapidossa olevista reiteistä, jotka voivat olla samalla myös osana kansainvälisiä reittejä. Retkiluistelureitit eivät sisälly retkeilyn palveluohjelmaan, koska ne ovat Tampereen kaupungin nuori- ja liikuntapalveluiden vastuulla. Tampereen kaupunki kehittää talviaikaisten järvireittien ja liikkumisen monialaisten palveluiden organisointia vuosittain.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnitelmien valmistelussa. Palaute on välitetty tiedoksi liikunta- ja nuorisopalveluille.
Tammer Novan Rotary klubi, Rota kids: Olemme järjestäneen muutaman kerran suuren suosion saaneen Patikkapolun lapsille ja perheille Tampereen alueella. Tavoitteenamme olisi ensi vuonna saada aikaan pysyvä patikkapolku jossain Tampereen alueella, esim. Hervantajärven maastossa. Huomasimme, että olette hakemassa kumppaneita Retkeilyn palveluohjelman toteuttamiseen. Luonnosta lukiessamme pohdimme, että voisiko tähän tuoda enemmän lasten näkökulmaa?! Olemme valmiita yhteistyöhön, jos näette, että voisimme tuoda lisäarvoa ohjelman toteuttamiseen.	Palveluohjelmassa käsitellään sidosryhmäyhteistyötä useassa kohdassa. Mahdollisten teemapolkujen toteutusta olemassa olevien reittien tai uusien reittien yhteyteen käsitellään alueellisten toteutussuunnitelmien yhteydessä.	Otetaan huomioon palveluohjelman toteutussuunnittelussa
Tampereen kaupunkiluonnon ystävät ry: Retkeilyn palveluohjelman luonnos sisältää kiistatta hyviä asioita, kuten retkeilyn tuottamat terveys- ja hyvinvointihyödyt, mutta haluamme esittää kommentteja muutamasta asiasta.		Merkitään tiedoksi

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Visio kaipaa realismia: Onko meillä Pyynikinharjun ja lidesjärven lisäksi monta erityisesti mainittavaa tai potentiaalista luontoretkikohdetta edes Pirkanmaan mittakaavassa tai luontoa, joka eroaa tyypillisestä eteläisen tai kesken Suomen kunnan talousmetsästä? Jos Tammerkoski olisi aikoinaan jäänyt luonnontilaan (ja kaupunki rakentamatta), se olisi voinut olla meille kunnon luonnonnähtävyys. Palveluohjelman luonnoksessa huomiota herättää ristiriita nykytilan haasteiden (luonnon ja reittien kuluminen sekä käyttöpaine) ja tavoiteltujen kasvavien kävijämäärien tavoittelun välillä. ”Taloustilanteen niin salliessa tahtotilana on kaksinkertaistaa retkeilyn palvelurakenne ja kohteiden kävijämäärät kestävästi ja vastuullisesti.” On ongelmallista pyrkiä samanaikaisesti tasapainottamaan luonnonsuojelualueisiin ja suuren kulutuksen alla oleviin retkeilyalueisiin kohdistuvaa käyttöpainetta ja toisaalta lisäämään matkailijoiden määrää luontokohteissa. Suunnitelmien pitää riittävästi vastata siihen, miten taataan, että kasvava kysyntä ja käyttöpaine eivät syö kehitystyön hyötyjä.	Retkeilyn palveluohjelman tarkoituksena on ohjata retkeilypalveluiden järjestämistä. Kaupunki edistää luonnonsuojelua vuoden 2025 lopussa valmistelussa olevalla luonnonsuojelualueohjelmalla. Retkeilypalveluiden järjestämisen periaatteisiin on nostettu kestävyys ja vastuullisuus, jota toteutetaan esimerkiksi huomioimalla retkeilyn toteutussuunnittelussa luontoarvot ohjaamalla kulkua pois luontoarvoiltaan merkittäviltä kohteilta. Tavoitteena on myös lisätä palveluita luonnonsuojelualueiden ulkopuolella luontoarvojen turvaamiseksi ja käyttöpaineen tasaamiseksi. Alueellisissa toteutussuunnittelussa etsitään kaupungin alueilta retkeilyyn sopivia alueita pääosin yleiskaavan alueelta. Kanta-kaupungissa reitit kulkevat joskus urbaanissakin ympäristössä ja muodostavat tulevaisuudessa ns. kaupunkiretkeilyreittejä.	Merkitään tiedoksi
Mihin uusia retkeilyreittejä oikein ollaan tekemässä, kun kantakaupungin alueella on rajallinen määrä luonnontilaisia alueita?	Reittien sijainteja tarkastellaan alueellisten toteutussuunnitelmien yhteydessä yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Reitit voivat olla luonnontilaisilla ja myös urbaaneilla alueilla.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnitelmien valmistelussa.
Retkeilyn etikettiä tulee opastaa ja täsmentää joka käännteessä. Jokaisenoikeuksien tuntemus ei ole suomalaisille kansalaistaito nykyisin ja vielä vähemmän sitä tuntevat muualta saapuvat retkeilijät.	Palveluohjelman sivulla 19 käsitellään kestävää kulunohjausta ja vastuullista luontoliikkumista, ja on mainittu esimerkiksi, että Outdoors Tampere sivuston retkietiketti päivitetään. Sivulla 23 kuvataan viestintää. Palveluohjelman toteutuksessa on keskiössä vastuullisuus ja kestävyys.	Merkitään tiedoksi

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Miten nuotiopaikkojen käyttöä valvotaan maastopalovaroitusten voimassa ollessa?	Nuotiopaikkoja valvotaan huoltokäyntien yhteydessä. Kaikkiin uusiin taukopaikkoihin ei tule nuotiomahdollisuutta ja vanhojen nuotiopaikkojen käyttöturvallisuutta parannetaan. Vanhoille ja uusille paikoille toteutetaan tulipaikkoja, joissa voi pitää tulta myös maastopalovaroituksen aikana.	Merkitään tiedoksi
Maastopyöräilyn tulisi tapahtua sille merkityillä reiteillä. Koirien vapaana pidosta on myös syytä muistuttaa retkeilijöitä.	Maastopyöräily on jokaisen oikeus. Joillakin luonnonsuojelualueilla on kiellettyä pyöräillä ja näissä kohteissa asiasta on opasteet. Maastopyöräily on kasvava laji. Palveluohjelman toteutusaikana pyritään lisäämään maastopyöräilyyn soveltuvia reittejä ja ohjamaan kulkua. Maastossa olevissa infotauluissa kerrotaan suomeksi ja englanniksi sekä symbolin avulla, että koira on pidettävä kytkettynä. Outdoors Tampere sivuston retkietiketissä on ohjeistus kohdassa Koiran kanssa luonnossa.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnitelmien valmistelussa. Merkitään tiedoksi.
Tampereen seudun polkupyöräilijät ry: Retkeilyalueiden saavutettavuudessa on huomioitava myös pyörällä saapuva retkeilijö. Käytännössä tämä tarkoittaa mm. laadukasta pyöräpysäköintiä runkolukitusmahdollisuudella ja suosituimmissa kohteissa katettua pyöräpysäköintiä. Myös opastukseen on kiinnitettävä huomiota, erityisesti kohteissa, joissa pyörällä kannattaa saapua autoliikenteestä eroavaa reittiä. Pyörämatkailu on kasvava trendi ja hiekkatiepyöräilyn (gravel) osalta olosuhteemme on jopa maailman huippua. Tätä trendiä tukisi, jos retkeilykohteiden taukopaikkoista osaa voisi hyödyntää pyöräreittien tauko- tai majoituspaikkoina. Tällaisiksi soveltuu kohteet, jotka ovat lähellä tieverkostoa tai joissa lyhyehkö retkeilyreitti soveltuu edes kohtuullisesti myös pyöräilyyn.	Retkeilyalueille opastaminen sijoittuu useimmiten yleisen tieverkon alueelle, jonka opasteista vastaa liikennejärjestelmän suunnittelu -yksikkö. Retkeilypalveluiden saavutettavuutta parannetaan yhteistyössä ko. yksikön kanssa. Retkeilyalueiden pyöräpysäköintiä käsitellään toteutussuunnitelmien yhteydessä ja yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Tampereen kaupungin liikunnansuunnittelu edistää kaupungin gravelreittejä. Tavoitteena on, että kaupungin retkeilykohteet ja polkupyöräreitit kokonaisuudessaan tukevat toisiaan.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnittelussa. Palaute otetaan huomioon toteutussuunnittelussa.

TIIVISTELMÄ**VASTINE****PALAUTTEEN HUOMIOINTI**

Ojala-Kintulampi-Orivesi yhteys on myös maastopyörällä tehtävän pyörömatkailun kannalta kiinnostava yhteys ja tämä näkökulma kannattaa huomioida reitin suunnittelussa. Retkeilyalueilla olisi myös tarpeen selventää pyöräilyn asemaa: joskus jokaisen oikeuksin sallittu maastopyöräily herättää ärtymystä. Yksi osa retkeilypalvelua olisi tiedottaa kylteissä ja kartoissa missä pyöräily on sallittu ja onko alueella pyöräilykieltoja. Kartan lisäksi kiellot on tarpeen merkitä maastoon. Kartoilla voidaan myös ohjata maastopyöräilyä suositeltaville reiteille.	Kintulampi-Orivesi välinen Teeren taival toteutetaan ELY-keskuksen hyväksymän ulkoilureittisuunnitelman mukaisesti. Tampereen omistamilla kiinteistöillä toteutus valmistuu vuonna 2025. Ojalan ja Kintulammin välisen yhteyden toteutussuunnittelua ei ole aikataulutettu. Maastopyöräily on jokaisen oikeus. Joillakin luonnonsuojelualueilla on kiellettyä pyöräillä ja näissä kohteissa asiasta on opasteet. Maastopyöräily on kasvava laji. Palveluohjelman toteutusaikana pyritään lisäämään maastopyöräilyyn soveltuvia reittejä ja ohjamaan kulkua sekä tehdä retkietikettiä ja maastopyöräilyetikettiä tunnetuksi.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnittelussa Ojala-Kintulampi välisellä yhteydellä. Muutetaan palveluohjelman sivun 19 Kestävyys ja vastuullisuus kohta, Päivitetään Outdoors Tampere -sivuston retkeilyetiketti muotoon: Päivitetään Outdoors Tampere -sivuston retkeilyetiketti ja lisätään maastopyöräilyetiketti.
Yksityishenkilö 1: Ehdottaa palveluohjelman tiivistämistä parin sivun mittaiseksi. Ehdottaa melontareitin perustamista Kangasalan Pitkäjärven ja Pyhäjärven välille. Ehdottaa soutuveneiden hankintaa vuokrakäyttöön. Ehdottaa katiskalla kalastuksen mahdollistamista esim. kalakaveritoiminnalla.	Palveluohjelma Johdanto luvussa sivulla 3 on esitetty tiivistetysti ohjelman keskeinen sisältö. Kaukajärven ja Pyhäjärven välillä ei ole yhtenäistä avovesiyhteyttä ja melontareittiä ei voida toteuttaa. Kaukajärvestä laskeva puro alittaa useita isoja tiealueita putkissa ja tunneleissa. Veneiden vuokraus ei kuulu tähän palveluohjelmaan. Kalastuksen järjestämisen kehittäminen ei kuulu tähän palveluohjelmaan. Palveluohjelmassa on linjattu kalastuskohteiden kehittäminen, mikä tarkoittaa käytännössä esim. kalastuslaitureita ja kalastuksen huomiointia retkeilypalveluiden suunnittelussa.	Kaupungin verkkosivuille tampere.fi/retkeily lisätään hyväksytyn palveluohjelman lisäksi tekstinä tiivistelmä palveluohjelman keskeisestä sisällöstä. Merkitään tiedoksi. Palaute on välitetty tiedoksi satamatoimistolle. Merkitään tiedoksi.

TIIVISTELMÄ

VASTINE

PALAUTTEEN HUOMIOINTI

Ehdottaa uimalaitureiden lisäämistä.	Kaupungin uimarannoista ja niillä olevista uimalaitureista vastaa liikunta- ja nuorisopalvelut.	Palaute on välitetty tiedoksi Liikunta- ja nuorisopalveluille.
Yksityishenkilö 2: Särkijärvi-Suolijärvi-Hervantajärvi välisen melontareiten toteutus tulisi jakaa kahteen osaan, ja toteutetaan ensimmäisessä vaiheessa Särkijärven ja Suolijärven reitti johtuen mahdollisista yhteensovittamisen haaasteista Suolijärven ja Hervantajärven välillä. Näin saataisiin edistettyä liikuntaa ja mahdollistettaisiin kanoottien ja kajakkien vuokraustoiminta Suolijärven uimarannalla. Pusikoitumiseen tulisi kiinnittää huomiota. Luonnon monimuotoisuus on tärkeää, mutta pusikoituminen ei tue sitä. Ihmisiä kannustetaan marjastamaan ja sienestämään ja yleisesti liikkumaan luonnossa, mutta se on vuosi vuodelta vaikeampaa. Lähimetsät pusikoituu läpipääsemättömiksi tiheiköiksi ja valtavat määrät tuulenkaatoja estävät lopullisesti liikkumisen metsissä. Marjastaminen ja sienestys on mahdotonta. Hoidetut lähimetsät houkuttelevat liikkumaan liikkumaan metsissä ja metsät voivat hyvin.	Palveluohjelman sivulla 21 on ohjeelliset toimenpiteet palveluverkoston täydentämiseksi. Särkijärvi-Suolijärvi-Hervantajärven melontareitin toteutusaikataulu esitetään toteutussuunnitelmassa. Palveluohjelman sivulla 19, kohdassa Yhdessä tekeminen, on kirjattu periaatteeksi palveluiden kehittäminen ja puitteiden luominen yritystoiminnalle yhdessä yritysten kanssa. Kaupungin omistamien metsienhoitoa ohjaa metsien hoidon toimintamalli, jossa on linjattu hoidon tavoitteet myös lähi- ja ulkoilumetsille. Metsienhoidosta vastaa kiinteistoimi.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnittelussa. Palaute on välitetty tiedoksi kiinteistötoimen taajama-alueen metsienhoidon suunnittelusta vastaavalle.
Yksityishenkilö 3: Palveluohjelmassa tulisi huomioida jotenkin retkeilyalueita käyttävät retkeilivät voisivat helposti ilmoittaa polkujen päälle kaatuneista isoista puista? Nykyään aika monen maastopyörä- ja patikointi katkaisee kymmenet tuulen kaatamat puut. Tämä aiheuttaa ärsytystä ja luonnon tarpeetonta kulumista, kun joutuu kiertämään puut kaukaa metsän kattaa, koska niiden ylikään ei ihan helposti pääse. Joku hyvä paikkatietosovellus tai ratkaisu polun päälle kaatuneen puun ilmoittamisen huollolle olisi paikallaan.	Tampereen kaupungin verkkosivuilla voi antaa palautetta kaupungin viher- ja katualueiden puista kunnossapidon vikailmoitusjärjestelmän kautta. Karttapohjaisessa palautekanavassa voi tarkastella myös muiden jättämiä palautteita ja kaupungin vastauksia palautteisiin. Linkki palautteen antamiseen löytyy mm. kaupungin verkkosivulta tampere.fi/metsat. Palautteen kaatuneesta puusta voi antaa myös Tampereen palvelupisteeseen.	Merkitään tiedoksi.

TIIVISTELMÄ**VASTINE****PALAUTTEEN HUOMIOINTI**

Yksityishenkilö 4: Palveluohjelmassa tulisi huomioida kävelyn ja pyöräilyn siirtymäreittien suunnittelu ja toteutus asuinalueilta varsinaisille retkeilypoluille ja ulkoilualueille. Retkeilyalueet sijaitsevat asuinalueiden ulkopuolella, mutta jotta niiden käyttöä listtäisiin ja kulkua niille ohjattaisiin olisi tärkeää kiinnittää reittijatkumoihin asuinalueilta huomiota. Monilta alueilta esim. Ristinarkusta ei lähde yhtään virkistysellistä ulkoilureittiä lähimmän retkeilyalueen, Kaupin suuntaan. Tilaa olisi sille esim VT9:n länsipuolisen kaavoittamattoman viheralueen halki Sammon valtatieltä pohjoiseen.	Palveluohjelmaan on kirjattu s. 21, kohtaan Muut toimenpiteet: Kaupunkireittien sekä kokoavien yhteysreittien osoittaminen asuinalueilta retkeilyalueille ja luontoreiteille. Sivulla 20 on kuvattu yhdysreittien tavoitteita tarkemmin. Yhdysreitit rakentuvat kattavaksi opastetuksi verkostoksi yhdessä kevyenliikenteenväylien ja muiden rakennettujen reittien kanssa. Suunnittelussa tavoitellaan kaikille sopivia ja eri käyttömuotoja palvelevia reittejä.	Palaute otetaan huomioon toteutussuunnitelmien valmistelussa.
Yksityishenkilö 5: Retkeilyn palveluohjelmassa tulisi mainita yliopisto erikseen. Vuosittain yli 3500 nuorta aikuista aloittaa opintonsa, ja suuri osa heistä muuttaa samalla Tampereelle. Mahdollisesti ainejärjestöjen kautta voisi syntyä luontoretkeä osana opiskelijakulttuuria, varsinkin kun nykyään opiskelijoilla on muutenkin tapana viettää usein vapaa-aikaa selvin päin.	Palveluohjelmassa ei ole erikseen mainittu yliopistoja tai muita oppilaitoksia sidosryhminä. Retkeilypalveluiden järjestämisessä ja kehittämisessä tehdään eri tavoin yhteistyötä eri oppilaitosten. Esimerkiksi yhteistyössä Tampereen seudun ammattiopiston kanssa on kehitetty kestävämpiä nuotiorakenteita. Yhteistyön kehittäminen jatkossakin on tärkeää, joten oppilaitokset yleisesti on tärkeä näkyä ohjelmassa.	Lisätään palveluohjelman sivulle 19, kohtaan Yhdessä tekemällä, sidosryhmäksi oppilaitokset.